

Základné východiská na ceste od integrácie k inklúzii v základných školách

Namiesto úvodu pár argumentov

Každé dieťa má právo na kvalitné, bezplatné základné vzdelávanie bez diskriminácie na základe rovnakých príležitostí v spoločnosti, v ktorom žije a nesmie byť vylúčené zo všeobecného systému vzdelávania¹. Primárnym zámerom všetkých aktérov školy vrátane rodičov je starostlivosť o všetkých žiakov a ich záujem², s osobitným zreteľom na poznávanie potrieb a rešpektovanie rôznorodosti detí.

Želaným stavom našej krajiny je, aby sme od integrácie vo vzdelávaní žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ďalej len ŠVVP) postupne prechádzali k inkluzívnej podpore napĺňania potrieb všetkých žiakov a všetkých aktérov školy. Misiou krajiny je, aby sa vzdelávanie žiaka stalo komplexným procesom učenia a socializácie so zameraním na rozvoj osobnosti v súlade s jeho predpokladmi stať sa harmonickou osobnosťou³.

Slovenská republika prijala niekoľko legislatívnych a národných strategických dokumentov, kde sa zaväzuje k postupnému rozvoju inkluzívneho vzdelávania na Slovensku.⁴ Ich cieľom je, okrem iného, ponúknuť prehľad, usmerniť a doplniť osobitosti procesu integrácie vo vzťahu k špecifikám vzdelávacích programov pre žiakov so zdravotným znevýhodnením a všeobecným intelektovým nadaním⁵.

Mnohí riaditelia škôl, školských a výchovných zariadení avizujú, že strácajú prehľad, kde-kedy-aké nariadenie je relevantné pri integrácii, príp. inklúzii. Tento materiál sumarizuje na jednom mieste základné legislatívne, filozofické a v určitej miere aj praktické usmernenia, ktoré môžu pomôcť k lepšiemu porozumeniu prechodu filozofie vzdelávania od integrácie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami k naplneniu potrieb všetkých žiakov základnej školy cez inkluzívny prístup vo vzdelávaní.

V januári 2019 zverejnilo MŠVVaŠ SR Dodatok č.2, ktorý upravuje využívanie individuálneho vzdelávacieho programu pri vzdelávaní žiakov formou školskej integrácie a využívanie správ z diagnostických vyšetrení z školských poradenských zariadení.⁶ Pre pedagogických a odborných pracovníkov, riaditeľov základných škôl a riaditeľov CPPP a ČŠPP môže byť podklad Základné východiská na ceste od integrácie k inklúzii (najmä jeho prílohy) nielen inšpiratívnym obsahom a praktickým návodom pre implementáciu vydaného Dodatku č.2.

¹ [\(Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím\)](#), čl. 7, ods. 2; čl. 24; čl. 30, ods. 5d, [Dohovor o právach dieťaťa](#), čl. 3.1; čl. 23 a 28, [Štátna školská inšpekcia](#), ďalej len ŠŠI, 2018)

² (porov. aj [zákon o rodine](#), článok I.1)

³ (§2 f, [g školského zákona](#))

⁴ Slovenská republika hlási a zaväzuje k filozofii prechodu od integrácie k inklúzii napr. v [Programovom vyhlásení vlády](#) 2016, v [Národnom programe rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020](#). Pozornému oku riaditeľov ZŠ a poradenských zariadení by nemali ujsť dokumenty ako [Interný metodický materiál](#) ŠŠI k školskej integrácii (2018), [Index inklúzie](#) (2002), odporúčania [UNESCO](#) (2009), koncept [Učiaceho sa Slovenska](#) (2018), či Stratégia postupného rozvoja inkluzívneho vzdelávania na Slovensku ako súčasť [Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania](#) (2018)

⁵ <http://www.statpedu.sk/sk/deti-ziaci-so-svvp/deti-ziaci-so-zdravotnym-znevychodnenim-vseobecny-intelektovym-nadanim/vzdelavacie-programy/vzdelavacie-programy-ziakov-so-zdravotnym-znevychodnenim-vseobecny-intelektovym-nadanim/>

⁶ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR schválilo Dodatok č. 2, ktorým sa dopĺňajú vzdelávacie programy pre žiakov so zdravotným znevýhodnením a všeobecným intelektovým nadaním pre základné vzdelávanie pre účely školskej integrácie dňa 25. januára 2019 pod číslom 2019/6550:2-A1040 s účinnosťou od 1. februára 2019. Dodatok je dostupný na <https://www.minedu.sk/data/att/14153.pdf>

Východisko 1: Vedieť, že integrácia nie je inklúziou

Prvý impulz k integrácii prichádza v momente, keď škola v priebehu školskej dochádzky usúdi, že aj napriek dlhodobej intervencii a prevencii niektorý žiak nenapreduje pri bežnej podpore. Štartom prípravného procesu je odporúčenie triedneho učiteľa rodičovi navštíviť Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie alebo Centrum špeciálno-pedagogického poradenstva, ktoré sú zaradené do siete škôl a školských zariadení (ďalej ako „poradňa“), ak tak už nebolo urobené v predškolskom veku. V záujme žiaka sa potom uplatní odporúčanie poradne na zmenu formy vzdelávania (integrácia v bežnej triede, špeciálna trieda alebo špeciálna škola⁷). Rodič s akoukoľvek zmenou formy vzdelávania musí súhlasiť⁸. V prípade sporu môže o veci rozhodnúť i súd,⁹ nakoľko záujem dieťaťa musí byť na prvom mieste, pričom pre dieťa je vždy najlepšie, keď sa dospelí dokážu dohodnúť.

Formálne kroky pri integrácii:

- Ak ide o žiaka, ktorého ŠVVP sú identifikované pred nástupom do ZŠ, je nevyhnutné, aby rodič, ktorý je dlhodobo sprevádzaný poradňou, inicioval spolu s danou poradňou dostatočne včas prípravu pôdy pre proces integrácie v ZŠ. Ak nastane identifikácia žiaka pri zápise alebo počas školskej dochádzky, rodič navštívi poradňu v súčinnosti so školou, ktorá pripraví pre poradňu aj svoje pozorovania.
- Po absolvovaní vyšetrenia sa škola i rodič riadia závermi vyšetrenia. Pri diagnostikovaní ŠVVP a odporúčaní formy vzdelávania rodič podá žiadosť o integráciu žiaka (podáva sa iba raz, nie každý rok znova) a priloží príslušné správy.
- Škola sa oboznámi so závermi správ a prerokuje potreby žiaka aj v pedagogickej rade. Súhlas riaditeľa ani rozhodnutie o zmene formy vzdelávania nie je potrebný. Žiak má po žiadosti rodiča a potvrdení ŠVVP zo strany poradne právo na integráciu, pričom úlohou školy je v spoločnej súčinnosti s rodičom a poradňou vytvoriť podmienky. Riaditeľ školy nemôže odmietnuť prijatie a vzdelávanie žiaka s diagnostikovanými ŠVVP, ktorý do tejto školy patrí podľa bydliska.¹⁰ Škola resp. určený zamestnanec vyplní tlačivo Návrh na vzdelávanie žiaka so ŠVVP, kde sa uvedie dátum prerokovania na pedagogickej rade a rodič je poučený o všetkých právach a povinnostiach spojených s integráciou.
- Druhá časť záznamu o prehodnotení návrhu na zmenu formy vzdelávania žiaka sa vyplní iba pri ukončení integrácie alebo prechode z integrácie do špeciálnej triedy/školy či naopak. Inak sa daná časť nevyplní. Prehodnotenie musí byť potvrdené poradňou a so súhlasom rodiča.
- Po uplynutí času, potrebného na ďalšie pozorovania žiaka, oboznámenie všetkých aktérov s potrebami žiaka a po spoločnom hľadaní ciest pre jeho najlepšiu podporu, triedny učiteľ spolu s odbornými zamestnancami vypracuje individuálny vzdelávací program (ďalej len IVP).
- Žiak so ŠVVP v školskej integrácii postupuje podľa Školského vzdelávacieho programu (ďalej len ŠkVP) príslušnej školy (vrátane učebných plánov), ak nie je poradňou odporúčané inak. Ak si špeciálne potreby žiaka vyžadujú úpravy oproti ŠkVP školy, škola mu na základe odporúčania poradne vypracuje IVP a žiak postupuje podľa týchto upravených podmienok. Hoci počet žiakov so ŠVVP v jednej triede nie je legislatívou obmedzený, skúsený riaditeľ prispôbi zoskupenie žiakov v triede dynamike a potrebám celej triedy i učiteľa.

⁷ §94 ods. 1 školského zákona

⁸ (§ 29 ods. 10 a § 108 školského zákona)

⁹ V jednom takom prípade Najvyšší súd (2015) rozhodol v prospech integrácie dieťaťa s downovým syndrómom, pretože škola nepreukázala dostatočnú snahu a angažovanosť pre vytvorenie podmienok pre žiaka a jeho rodinu.

¹⁰ § 20, ods. 5, školského zákona.

Integrácia sa môže udiat' aj opačne- žiak sa presúva zo špeciálnej školy/ triedy do bežnej školy/ triedy. Takáto forma integrácie môže byť veľmi prospešná. Základným krokom v tomto prípade je odporúčanie poradne, že žiaka špeciálnej školy/ triedy vníma ako pripraveného na integráciu do bežnej triedy ZŠ. Formálne je potrebné, aby poradňa vydala odporúčanie na vzdelávanie formou integrácie. Mimoriadne dôležité je, aby tento proces bol veľmi citlivý. Postupnou adaptáciou, kratšími pobytmi, čiastočnou až úplnou participáciou odborného tímu v novej triede žiaka a intenzívnou spoluprácou odborného tímu a triedneho učiteľa s rodičmi dokážeme nastaviť integráciu v najlepší prospech žiaka so ŠVVP a ostatných žiakov triedy i všetkých aktérov školy.

**DOBRÁ
RADA**

Východisko 2: Vedieť, že bez odborného tímu TO nejde

Včasná depistáž a prevencia vzniku a rozvoja porúch zdravia, vývinu a správania žiakov v rámci výchovy a vzdelávania musia patriť k najdôležitejším úlohám školy. Odborný tím by mal byť nevyhnutnou súčasťou každej školy, ktorá sa hlási k inkluzívnemu vzdelávaniu. Náklady na školského psychológa, špeciálneho pedagóga, liečebného pedagóga a ďalších odborníkov sú mimoriadne návratnou investíciou. Znižujú riziká vzniku sociálno-patologických javov, šikanovanie, kriminalitu, extrémizmus, predčasné ukončenie školskej dochádzky a zvyšuje pohodu, spoluprácu žiakov a učiteľského tímu, dokonca aj výsledky v medzinárodných testovaniach a uplatnenie žiakov na trhu práce ¹¹

Odborný tím je dobrou praxou pri integrácii detí so ŠVVP a nevyhnutnosťou pri posune k inklúzii. Zamestnanci odborného tímu na základných školách v kontexte inkluzívnej filozofie pracujú tak, aby podporu a odbornú pomoc na školách ponúkali všetkým žiakom, nielen žiakom so ŠVVP, ale napr. aj žiakom nachádzajúcim sa v náročných životných situáciách, v prípravnej fáze integrácie alebo krízovej situácii súvisiacej so vzťahmi medzi spolužiakmi, a pod.

V kvalitnej integrácii je bežnou praxou odborného tímu:

- ✓ pravidelná spolupráca odborného tímu s poradenskými zariadeniami (CPPaP, prípadne ČŠPP)
- ✓ pravidelná spolupráca s rodičmi žiakov so ŠVVP a rodičmi žiakov s odporúčaním na diagnostiku ŠVVP
- ✓ pravidelná spolupráca s triednymi učiteľmi a predmetovými učiteľmi žiakov v integrácii a žiakov pripravujúcich sa na integráciu

Ak sa posúvame smerom k inklúzii, pôsobnosť odborného tímu je postavená na:

- ✓ aktívnej a funkčnej spolupráci s MŠ, poradenskými zariadeniami, sociálnou kuratelou a ďalšími kľúčovými aktérmi, ktorí môžu pomôcť zabezpečiť rôzne individuálne potreby žiakov školy
- ✓ aktívnej a pravidelnej spolupráci so všetkými triednymi učiteľmi
- ✓ v dôležitých situáciách (ktoré presahujú možnosti a odborné kapacity triednych učiteľov) práca s rodičmi žiakov
- ✓ priebežnej spolupráci so všetkými učiteľmi školy, vychovávateľmi a vedúcimi krúžkov, dokonca aj spoluprácou s prevádzkovými zamestnancami školy
- ✓ priebežných skupinových stretnutiach so všetkými žiakmi školy (prevencia)
- ✓ tvorbe strategických plánov odborného inkluzívneho prístupu k žiakom
- ✓ plánoch rozvojových a vzdelávacích aktivít pre rodičov žiakov (prevencia)
- ✓ plánoch vzdelávacích a rozvojových aktivít pre učiteľov (prevencia)
- ✓ tvorbe podporných materiálov pre žiakov, rodičov, učiteľov

Práca odborného tímu v dobre nastavenom inkluzívnom vzdelávaní začína už spoluprácou s MŠ. Dieťaťa do školy je veľmi dôležitá súčinnosť a spolupráca zákonných zástupcov poradenských zariadení a materských škôl so základnými školami. V neskoršej fáze to môže znížiť nielen počet integrovaných žiakov, ale najmä zmierniť riziko ľahšej adaptácie dieťaťa so ŠVVP v škole. Je dôležité poučiť rodičov, aby poskytli škole všetky potrebné údaje o zdravotnom a psychickom stave žiaka (§ 144, ods. 7 písmeno d školského zákona), nakoľko škola tieto údaje získava a spracováva na základe § 11 ods. 6 školského zákona. V prípade ľahšieho zdravotného obmedzenia môže po dohode s rodičom triedny učiteľ alebo odborný zamestnanec školy navštíviť dieťa aj priamo v domácom prostredí a ešte pred nástupom do školy pomenovať jeho potreby a vyjasniť si vzájomné očakávania.

¹¹ (Správa o stave včasnej intervencie na Slovensku, 2018, Správy OECD, 2013, 2012, 2010, RAN, 2015, UNESCO, 2016, štúdie SAHA, 2016; HBSC, 2014; IVP, 2018; VÚDPaP, 2016); Opatrenia na podporu menej úspešných žiakov, ŠŠI, 2018)

Odborný tím navrhne potrebné úpravy, pomôcky, bude hľadať optimálne riešenia, príp. podľa potreby sa podá aj žiadosť o asistenta (do 24. mája roku predchádzajúceho nástupu dieťaťa do školy). Príprava triedneho učiteľa a citlivá komunikácia s ostatnými žiakmi i rodičmi je v začiatku úplne zásadná, rovnako ako vytváranie prijímajúcej klímy a bezpečného prostredia pre všetkých žiakov. Je vhodné v koordinácii triedny učiteľ a odborní zamestnanci školy ponúkať tréningy fonematického uvedomovania, programy rozvoja grafomotoriky, rozvoja pozornosti, preventívne a adaptačné aktivity zamerané na vzťahy v triede, artefietiku a iné preventívne programy a to nielen v MŠ, ale aj ako súčasť priamej práce v začiatku 1.ročníka so všetkými deťmi napr. počas prvých týždňov ich adaptácie.¹² Dôležité sú depistáže a včasné identifikovanie čiastkových deficitov a ich podchytenie. Odborný tím ponúka poradenstvo aj vyučujúcim a rodičom a navrhuje opatrenia pri predchádzaní ťažkostiam žiakov.

Školu tvoria jednotliví aktéri vo vnútri jej organizmu, kde každý má svoju nezastupiteľnú a rovnocennú úlohu. Ak chceme poskytnúť žiakovi podporu pri jeho integrácii, do tímu musíme „pribrať“ aj jeho rodičov (v praxi je už známe pomenovanie „inkluzívny tím“). Školy akéhokoľvek typu (bežná, špeciálna) musia pri rešpektovaní voľby rodiča na základe záujmov žiaka poskytnúť každému kvalitné podmienky vzdelávania. Pri podpore všetkých žiakov na ceste inkluzívneho vzdelávania je žiadané vytvárať inkluzívne tímy zložené z pedagogických a odborných zamestnancov, či vytvárať spolupracujúcu a participatívnu klímu. Nasledujúca schéma a popis trojstupňovej pomoci¹³ poukazuje na dôležitosť a úlohu jednotlivých aktérov školy pri pomoci žiakovi. Základom je riešenie problémov a podpora pri práci so žiakmi, rodinou, triedou subsidiárne, systematicky a čo najbližšie k žiakovi.

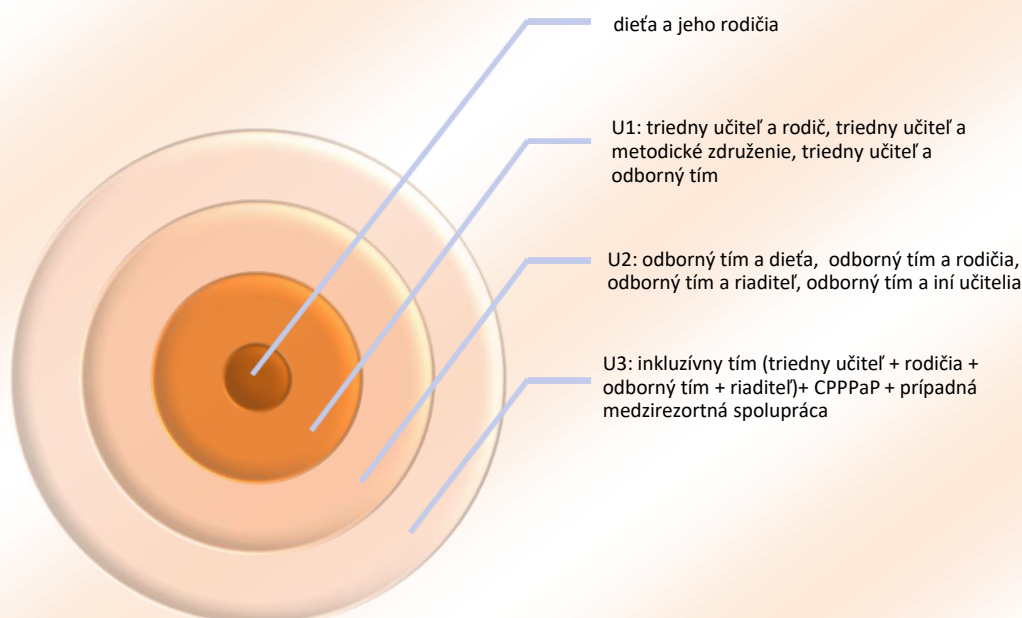

Schéma predstavuje názorné úrovne (U1 – U3), kde jednotlivé úrovne predstavujú:

- **U1** (úroveň 1) - bežná podpora a práca učiteľov s podporou asistenta na hodine i cez prestávky, riešenie problémov triednymi učiteľmi, komunikácia s rodičmi. Silným tímom na tejto úrovni sú triedny učiteľ s rodičom ako najdôležitejšie vzťahové osoby okolo žiaka. V procese riešenia problémov môže podľa typu problému napomôcť k riešeniu na II. stupni aj vedúci niektorej predmetovej komisie, či metodické združenie na I. stupni ZŠ. Kariérový poradca pomáha predovšetkým pri podpore prestupu na vyšší stupeň vzdelávania a pomáha zosúladiť IVP žiaka a smerovanie jeho ďalšieho kariérového smerovania. Na prvej úrovni sa rieši väčšina problémov v škole, hoci už na tejto úrovni v rámci prevencie je želaným stavom aktívne

¹² Porov aj. [Opatrenia na podporu menej úspešných žiakov, materiál ŠŠI](#), 2018

¹³ voľne podľa [Učiaceho sa Slovenska](#), 2018

pôsobenie napríklad školského psychológa, a to podpornými programami, aktivitami, sústredeniami, akciami – v úzkej spolupráci s triednymi učiteľmi, členmi odborného tímu v preventívnej práci a identifikácii rizík a zdrojov žiakov.

- **U2** (úroveň 2)- špecifická intervencia a pomoc deťom v riziku. Žiaci pravidelne ohrození neúspechom alebo emočnými ťažkosťami vyžadujú dlhodobejšiu a odbornú starostlivosť. Podľa typu problému na tejto úrovni zasahujú jednotliví odborní zamestnanci- psychológ, špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg a/alebo logopéd (terapia, poradenstvo, sprevádzanie, reedukácie, podpora a usmernenie učiteľov) a pod. Na tejto úrovni je možné poskytnúť niektorému žiakovi alebo menšej skupine žiakov špecifickú podporu. Jednotliví odborní zamestnanci tvoria odborný tím, úzko spolupracujú medzi sebou i subsidiárne s učiteľmi a pokúšajú sa postupne nastavenou stratégiou orientovanou na sanáciu potrieb dieťaťa vrátiť problém späť na úroveň 1.
- **U3** - tu už ide o komplexnú starostlivosť o vážne ohrozené deti i rodiny. Na tejto úrovni je potrebné, aby tím postupoval v úzkej spolupráci s učiteľmi, riaditeľom, sociálnym pedagógom a inými zložkami pre pomoc deťom či rodine. Môže ísť o prípady krízovej intervencie pri smrti blízkej osoby, prípady týrania a vážneho zanedbávania, ohrozenia žiaka, traumatického rozvodu, porúch správania, ťažšieho zdravotného znevýhodnenia a i. Je potrebné, aby tím spoločne plánoval kroky, aby sa realizovali stretnutia so zápisnicami, spísali sa dohody, plány, navrhli sa účinné kroky a ich následná spoločná kontrola, čo sa prikladá k dokumentácii IVP. Takéto hlbšie a komplexnejšie riešenia môžu vyžadovať prácu so žiakom a rodinou na viacerých úrovniach – jeden odborník rieši prostredie a rodinu žiaka, iný terapeuticky pracuje so žiakom, triedny učiteľ môže pracovať (v prípade potreby) aj s celou triedou na podpore žiaka. Niektoré prípady vyžadujú aj medzirezortnú spoluprácu (súdy, kuratela, polícia, lekári a i.). Nakoľko však škola je s rodinou žiakovi najbližšie, je nevyhnutné, aby aj ostatné subjekty aktívne spolupracovali a koordinovali svoje postupy s rodinou i školou.

V ideálnom stave odborní zamestnanci vzdelávajú a pracujú viac s rodičmi a učiteľmi a budujú participatívnu a subsidiárnu kultúru školy na úrovni spolupráce všetkých aktérov. Docieli sa tak podchytieniu všetkých prostredí, ktoré dieťa ovplyvňujú na ceste k zabezpečeniu všetkých jeho potrieb v oblasti výchovy a vzdelávania.

Východisko 3: Vedieť, ČO je KOHO úlohou

Riaditeľ školy

Riaditeľ školy zodpovedá¹⁴ predovšetkým za dodržiavanie legislatívy, vypracovanie kľúčových dokumentov, úroveň vzdelávacieho procesu i jeho hodnotenie a rozpočet. V zmysle podpory inkluzívneho vzdelávania je preto dôležité, aby riaditeľ:

1. nastavil v súčinnosti s odbornými zamestnancami a zástupcami zamestnancov v pracovnom poriadku¹⁵ a v smerniciach, v školskom vzdelávacom programe, či v školskom poriadku základné fungovanie a princípy odbornej činnosti v súlade so zákonne stanovenými úlohami¹⁶ a profesijnými štandardami,
2. rozdelil úlohy a zodpovednosti podľa kompetencií a kvalifikácií tak, aby jednotliví aktéri dokázali zodpovedne vypracovať kľúčové dokumenty k integrácii (napr. IVP, viest' dokumentáciu) a na kvalitnej úrovni viest' proces integrácie smerom k podpore inkluzívneho vzdelávania,
3. nastavil mechanizmy hodnotenia, sebahodnotenia, SWOT analýzy kľúčových aktérov školy, intravízie a supervízie odborného tímu, ktorý vie poskytnúť potrebnú spätnú väzbu a usmernenie odborným zamestnancom či pomôcť kvalitnejšie nastaviť proces integrácie smerom k inklúzii,

¹⁴ podľa § 5 [zákona 596/2003](#)

¹⁵ (§ 84 [Zákonníka práce](#))

¹⁶ (§ 4, § 19-24, § 33 [zákona 317/2009](#); § 130-135 školského zákona)

4. zabezpečil odborné služby na školách a to minimálne jedného odborníka na 20 integrovaných žiakov¹⁷. Aktuálne zákon určuje nutné minimum, ale prax ukazuje, že škola potrebuje štandardne psychológa i špeciálneho a liečebného pedagóga na plný úväzok a podľa potreby aj ďalších odborníkov. V prípade menšieho počtu žiakov v integrácii je možné zabezpečiť odborné služby alikvótnou čiastkou na počet integrovaných žiakov.¹⁸
5. vytváral priestor pre samostatnú odbornú činnosť a intervenciu odborných zamestnancov a v prípade pochybnosti o správnosti ich postupov, ktoré priamo nestanovujú legislatívne predpisy, požadoval o kontrolu činnosti a metodické usmernenie svojich zamestnancov cez poradňu¹⁹.

Žiadny všeobecne záväzný predpis nestanovuje úväzok odborných zamestnancov, t.j. koľko hodín majú tráviť priamou intervenciou so žiakmi. Možno iba odporúčať vzhľadom k § 94 ods. 4 Školského zákona, že by nemalo na jedného odborníka pripadať týždenne viac ako 20 žiakov v starostlivosti. Odborní zamestnanci môžu so žiakmi pracovať individuálne (pravidelne alebo nepravidelne), skupinovo alebo s celou triedou, pričom musia mať popri priamej intervencii aj možnosť venovať sa dokumentácii, konzultáciám s rodičmi, učiteľmi, vedením školy, porady v odbornom tíme, spoluprácou s poradňami, kuratelou, lekármi a ďalšími odborníkmi a subjektmi. K ich úlohám patrí takisto účasť na príslušných poradách a rodičovských združeniach, ak je to potrebné, príprava podkladov pre iné subjekty (centrá, kuratela, súd), sledovanie prospechu a správania žiakov, voľné pozorovanie, orientačná dynamická diagnostika a pod. Z tohto hľadiska je potrebné priamu pravidelnú činnosť skôr znižovať (nie viac ako 20 hodín týždenne) a vytvárať priestor pre inkluzívny flexibilný koncept, kde odborní zamestnanci majú priestor aj na krízovú intervenciu, podporu a pomoc učiteľom, prípravu vzdelávania/sprevádzania pre učiteľov i rodičov, prácu s kolektívom triedy za účelom kvalitného začlenenia žiaka do triedy a jeho fungovania na bežnej hodine a samozrejme, priestor na psychohygienu a supervíziu.

Odporúča sa, ak na škole pracujú viac ako dvaja odborní zamestnanci, určiť jedného z nich za koordinátora, ktorý by systematicky koordinoval činnosť a prácu odborného tímu, zvykolával zasadnutia a porady tímu k zložitejším prípadom a zabezpečoval lepšiu komunikáciu a súlad s vedením školy. Riaditeľ nie je členom odborného tímu, ale v rámci kontrolnej činnosti spolupracuje s koordinátorom odborného tímu alebo samotnými odbornými zamestnancami tak, aby vedel posúdiť súlad ich činnosti s aktuálne platnou legislatívou, ŠkVP, pracovným poriadkom či smernicami školy.

Z hľadiska procesu integrácie má riaditeľ tieto dôležité úlohy:

- Pri prijímaní žiaka so ŠVVP z MŠ, pri prestupe z inej ZŠ alebo špeciálnej školy, alebo pri prechode na SŠ je nevyhnutná úzka spolupráca a komunikácia so školami, doposielanie dokumentácie navzájom²⁰.
- Dôkladne ziskávať informácie od rodičov, na ktoré má škola právo, vyžadovať správy z vyšetrení o zdravotnom a psychickom stave žiaka, rozhodnutia súdu ohľadne úpravy rodičovských práv alebo o iných závažných skutočnostiach týkajúcich sa žiaka²¹ (a informovať o nich svoj odborný tím, príp. ho prizývať k spolupráci s rodinou od začiatku).
- Rozhodovať o odklade alebo dodatočnom odklade povinnej školskej dochádzky, oslobodení od dochádzania do školy alebo od vzdelávania sa v jednotlivých predmetoch, či umožnení štúdia podľa individuálneho učebného plánu²² a to na základe odporúčania poradne alebo obvodného lekára, v úzkej spolupráci s odbornými zamestnancami školy, v súčinnosti s rodičom a v najlepšom záujme žiaka.

¹⁷ (§ 94 ods. 4 školského zákona)

¹⁸ Otázka financovania je naznačená v materiáli ŠPÚ ([Otázky a odpovede](#), č. 6, 2018), školy dostávajú navýšené normatívy na žiakov so ŠVVP zverejnených na [stránke Ministerstva](#), ale je to predmetom aj aktuálnych rokovaní. Nakoľko však riaditeľ zodpovedá za hospodárenie školy a otázka stavu integrácie je na Slovensku stále nevyhovujúca (porov. aj [Správa o stave a úrovni integrácie](#), ŠŠI, 2018) je potrebné zabezpečiť v spolupráci so zriaďovateľom finančné prostriedky pre vytváranie prostredia, nákup kompenzačných pomôcok a zvyšovať kapacity odborných zamestnancov.

¹⁹ (§ 5, ods. 1b zákona 317/2009)

²⁰ § 31 školského zákona, čl. 4 ods. 9 MP 22/2011)

²¹ § 11, ods. 6 a ods. 9, § 144, ods. 7 školského zákona)

²² (§ 5, ods. 3 zákona 596/2003)

- Žiada v spolupráci s rodičom a odbornými zamestnancami o asistenta učiteľa na základe odporúčania poradne, a to vždy do 24. mája na ďalší školský rok. Všetky pokyny k asistentom sa nachádzajú na stránke [Výkazy k asistentom](#).
- Vytvára podmienky pre spoluprácu pedagogických a odborných zamestnancov s rodičmi žiakov, ich zapájanie do vzdelávania i aktivít v čase mimo vyučovania ²³

V ideálnom prípade je zápis a prestup nových žiakov koordinovaný aj s odborným tímom, nakoľko kvalitná adaptácia, skorá identifikácia a odborné sprevádzanie rodiny pri začlenení nového žiaka do kolektívu (bez ohľadu na to, či má alebo nemá ŠVVP) je úspechom fungovania celej triedy.

Triedny učiteľ a ostatní učitelia

Triedny učiteľ usmerňuje utváranie podmienok vzdelávania žiaka so ŠVVP ²⁴ v spolupráci so všeobecným lekárom pre deti a dorast a s poradňou²⁵. Triedny učiteľ je zároveň **klúčovou vzťahovou osobou** v triede, ktorá koordinuje výchovno-vzdelávaciu činnosť a teda je v prvom rade zodpovedný za podporu svojich žiakov a spoluprácu s rodičmi. Súčasťou jeho zodpovedností je sprostredkovanie dôležitých informácií o individuálnych potrebách žiakov učiteľom vyučujúcim jednotlivé predmety v triede a pravidelná komunikácia s učiteľmi.

Pri žiakovi so ŠVVP triedny učiteľ:

- informuje zbor učiteľov o výchovno vzdelávacích potrebách žiaka
- zabezpečuje svoj rozvoj samoštúdiom dokumentov k implementácii integrácie vydaných **NÚCEM**, materiál **ŠŠI**, **Opatrenia na podporu menej úspešných žiakov**
- iniciuje (ideálne v spolupráci s odborným tímom) úpravu podmienok, obsahu, foriem, metód a prístupov vo výchove a vzdelávaní, ktoré vyplývajú z jeho potrieb a na ktoré má žiak právo pri integrácii
- sprostredkováva informácie o inšpiratívnych a inovátných prístupoch, metódach a moderných učebných pomôckach na vyučovaní²⁶ ďalším predmetovým učiteľom pôsobiacim v triede
- vytvára priestor na rozvoj sebahodnotenia žiakov, využíva slovné hodnotenia
- dohliada, aby žiaci so ŠVVP mali **rovnaký prístup**²⁷ ako ostatní žiaci k účasti na hrách, rekreačných, záujmových a športových aktivitách, vrátane účasti na uvedených činnostiach v školách, napr. exkurzie, škola v prírode a i. za účasti asistenta, či odborných zamestnancov.

V inkluzívnom koncepte sa (triedny) učiteľ zameriava na podporu a pomoc všetkým žiakom, napr. aj žiakom v kríze, cudzojazyčným žiakom a pod. Odborní zamestnanci nemajú suplovať prácu učiteľov či rodičov, ale im pomáhať, podporovať, sprevádzať a supervidovať ich. Žiada sa vyhnúť sa akémukoľvek zdôrazňovaniu a pomenovaniu diagnózy a integrácie žiakov v triede, čítaniu ich mien ako „dyskárov“ na hodinách v triede napr. na slovenskom jazyku či na rodičovskom združení, porovnávaní ich hodnotenia pred celou triedou a pod. Na druhej strane je dobré postupne žiakov učť vnímať vzájomnú rozmanitosť a viesť ich k tomu, že vzájomná odlišnosť prináša aj obohatenie, či nové spôsoby riešenia (porov. aj [Správa o stave a úrovni integrácie, ŠŠI, 2018](#)). V otvorenom prostredí triedy dokážu všetci žiaci prežívať rešpekt a úctu medzi sebou navzájom a rozumieť vlastným špecifickým potrebám i potrebám každého v triede vrátane učiteľa.

²³ [Opatrenia na podporu menej úspešných žiakov, materiál ŠŠI, 2018](#)).

²⁴ podľa [§ 29 ods. 10 školského zákona](#)

²⁵ (§ 5 ods. 4 [vyhlášky o ZŠ 320/2008](#)).

²⁶ niekoľko príkladov inkluzívnej praxe je aj v prílohe 3, napr. univezálny dizajn vo vyučovaní, co-teaching, team-teaching, rovesnícke učenie, medzigeneračné učenie, skupinová práca, projektové vyučovanie, obrátená hodina, reôaxačné prestávky, a pod.)

²⁷ podľa článku 30 ods. 5d) [Dohovoru](#) ([materiál ŠŠI, 2018](#))

Asistent učiteľa (Pedagogický asistent učiteľa)

Úlohy a kompetencie asistenta učiteľa stanovujú podrobne profesijné štandardy. Jeho úlohou v prechode od integrácie k inklúzii by malo byť postupne prechádzať od podpory žiaka so ŠVVP v integrácii k podpore v celej triede, a to v spolupráci s učiteľom napr. pri plánovaní a projektovaní výchovno-vzdelávacej činnosti, navrhovaní nových možností spolupráce s rodičmi, navrhovaní úloh a praktických činností pre žiakov, využívať a vytvárať materiálne zázemie výchovno-vzdelávacej činnosti v triede, byť otvorený zmenám pri novom plánovaní a projektovaní vyučovania.

Dobrou praxou na školách je, ak asistenta učiteľa odborne sprevádza špeciálny pedagóg (či iní odborní zamestnanci) tak, aby pomáhali postupne nastaviť spoluprácu medzi asistentom a učiteľmi. Veľkým prínosom pre kvalitu integrácie a prechodu k inklúzii je, ak je asistent učiteľa riadnou súčasťou pedagogických rád, či iných zoskupení učiteľov a ak je vtábovaný do diania školy ako rovnocenný partner v rozmanitosti úloh a činností. A hoci je podľa súčasných pravidiel asistent učiteľa pridelovaný na základe potrieb konkrétneho žiaka so ŠVVP, je určený ako podporný personál pre učiteľa a s ním úzko spolupracuje v súčinnosti s odborným tímom na podpore celej triedy. V kontexte inkluzívneho vzdelávania je cieľom, aby asistent učiteľa bol mostom medzi žiakmi s individuálnymi potrebami a celou triedou. V ideálnom prípade žiaci netušia, ku ktorému žiakovi je asistent učiteľa „pridelený“.

Školskí riaditelia škôl vedia, že okrem asistenta učiteľa môžu zamestnávať aj tzv. pomocných vychovávateľov a zvýšiť tak pomoc žiakom (1-2 [Prílohy č.1 k Nariadeniu vlády č. 341/2004](#)).

Odborní zamestnanci

Definovanie odborných zamestnancov je zakotvené v Zákone o pedagogických a odborných zamestnancoch²⁸ a v profesijných štandardoch. Už vyššie je spomenuté, že odborní zamestnanci sú kľúčovými odborníkmi pri úspešnej integrácii žiakov so ŠVVP. Ich úlohou je vzájomne spolupracovať a dopĺňať sa tak, aby čo najviac riešení nachádzali bližšie k učiteľovi a žiakovi. Cieľom odborných zamestnancov je posilňovať kompetencie žiaka a učiteľa, triedy a rodiča a nevytvárať závislosť jednotlivcov na odborných službách.

Odborní zamestnanci vykonávajú odbornú činnosť, nemôžu preto suplovať a nemajú dozory v triedach²⁹. Na rozdiel od integrácie, kde odborní zamestnanci primárne pracujú len so žiakmi v integrácii, v inkluzívnom koncepte odborní zamestnanci pracujú aj so žiakmi, ktorí nie sú integrovaní (napr. depistážami sledovať a intervenovať v prvých ročníkoch spolu s poradňou a čím skôr zachytávať ťažkosti a intervenčne na ne reagovať, realizovať preventívne programy, krízovú intervenciu, podporovať pozitívne zdravie a klímu v triedach i učiteľskom zbore, nastavovať participatívnu a demokratickú kultúru školy a pod.). Ideálny stav je, keď sa podarí odborným zamestnancom tak podporovať žiaka a učiteľa, aby to zvládali sami, nakoľko pre žiaka a triedu je primárna vzťahová osoba v škole triedny učiteľ, ktorý koordinuje výchovu a vzdelávanie v triede, príp. aj ostatní učitelia.

Nevyhnutnou úlohou odborného tímu (či už v integrácii alebo inklúzii) je pravidelné stretávanie sa a hodnotenie svojej činnosti, efektivity spolupráce, efektivity jednotlivých odborných činností, sledovanie progresu detí so ŠVVP. Členovia odborného tímu sú zodpovední za svoj odborný rast a mali by využívať (jednotlivo alebo spoločne) aj externú supervíziu. Supervíziu je možné zabezpečiť poradňou alebo certifikovaným supervízorom pre príslušný odbor.

²⁸ <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2009-317>

²⁹ porov. aj otázky a odpovede [Školský špeciálny pedagóg](#), ŠPÚ, 2018)

Víziou odborného tímu ako základného nástroja inkluzívneho vzdelávania je, aby odborní zamestnanci dokázali slobodne, odborne a zodpovedne pristupovať k sprostredkovaniu individuálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiakov v škole, rozvíjať a viesť učiteľský zbor k napĺňaniu potrieb žiakov a mohli zabezpečiť špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby žiakov.

Progresívny riaditeľ školy zabezpečí, aby pracovný čas odborného zamestnanca v zásade zabezpečoval podmienky a prístup na pracovisku v súlade so špecifickosťou jeho odborných činností (napr. konzultácie pre rodičov). Dohoda o podmienkach na odbornú prácu a prístup k pracovisku býva spravidla špecifikovaná v rámci pracovnej zmluvy. Niektoré školy majú tieto dôležité podmienky definované už v pracovnom poriadku, ktorý schvaľujú aj zástupcovia zamestnancov³⁰. Dobrou praxou je, ak svoju činnosť odborní zamestnanci evidujú podľa dohody s riaditeľom napr. v Záznamoch o činnosti.

Poradenské centrá

Poradenské centrá (CPPPaP a CŠPP) sú dôležitým aktérom v integrácii a súčasne aj v posune od integrácie k inklúzii. Svoje služby poskytujú na základe žiadosti rodiča alebo samotného klienta.

Vo všeobecnosti ide najmä o tieto služby³¹:

- diagnostické služby zamerané na identifikovanie a odhalenie potrieb a príčin problémov vzdelávania žiaka vrátane komplexnej dynamickej diagnostiky v náročnejších prípadoch,
- rediagnostické vyšetrenia s cieľom znovu posúdiť aktuálne potreby žiaka od poslednej diagnostiky, pričom ich frekvencia nie je určená a nie je nutná ani pri prechode na SŠ ([materiál ŠŠI](#)). poradenstvo, výchovno-terapeutické činnosti, terénne služby, terapiu, reedukáciu a ďalšie služby zamerané na optimalizáciu podpory žiakov, rodičov a školy.

Na základe žiadosti školy poskytujú najmä:

- konzultácie, poradenstvo, metodické vedenie či supervíziu odborným zamestnancom,
- písomné vyjadrenie k forme vzdelávaniu žiaka, vrátane odporúčania asistenta učiteľa,
- odporúčania na vhodné kompenzačné a edukačné pomôcky, príp. ich aj zapožičiavajú,
- pomoc pri hľadaní efektívnych spôsobov edukácie žiaka, napr. aj účasťou na vzdelávaní alebo konzultáciami s pedagógmi a odborným tímom priamo v škole,
- rediagnostiku, ak to navrhuje niektorý z kľúčových aktérov školy
- preventívne, skríningové, depistážne služby a kariérové poradenstvo,
- ak je to nevyhnutné aj účasť na rodičovských združeniach, zápisoch, prijímacích konaniach, komisionálnych skúškach.

Centrá svoje služby môžu poskytovať ambulantne v poradni, v škole alebo v domácom prostredí podľa potrieb a možností. Pre čo najefektívnejšiu spoluprácu centier a škôl je vhodné, aby:

- riaditelia škôl prekonzultovali ponuku služieb centier v okolí s odbornými zamestnancami školy a učiteľmi a nadviazali aktívnu a pravidelnú spoluprácu,
- učitelia v súčinnosti s odborným tímom poskytovali čo najkonkrétnejšie informácie o žiakovi odbornému zamestnancovi poradne, ktorý vykonáva diagnostiku,
- odborní zamestnanci poradne konzultovali a nastavili svoje odporúčania aj priamo v prostredí školy (obzvlášť u detí s ťažkosťami v správaní) a v úzkej súčinnosti s odbornými zamestnancami školy a rodičom podľa aktuálnych možností školy a potrieb žiaka,
- školy a rodičia poskytovali reálnu spätnú väzbu na služby poradne,
- školy v prípade výskytu nových problémov alebo výraznej zmeny charakteru potrieb čo najskôr informovali poradenské centrum, ktoré má dieťa/žiaka v starostlivosti,
- odborní zamestnanci poradne, ktorí vydali odporúčanie na integráciu by mali podľa možností minimálne raz za školský rok osobne konzultovať a sledovať pokroky žiaka v danej škole v spolupráci s odborným tímom na škole i rodičom a v prípade zlyhávania integrácie aj vydať stanovisko (ako sa uvádza v časti Kontrola IVP).

³⁰ (§ 84 [Zákonníka práce](#))

³¹ [§132](#) a [§133](#) školského zákona a [vyhláška č. 325/2008 Z. z.](#)

- centrá zabezpečili pravidelné metodické stretnutia a sieťovanie odborných zamestnancov škôl vo svojej pôsobnosti s obsahom podľa dopytu,
- Ak žiak nemá zdravotné znevýhodnenie alebo nadanie, príp. má problémy v učení alebo správaní prechodného charakteru a nevyžaduje si špeciálne postupy, poradňa nevydá odporúčanie evidovať ho ako žiaka so ŠVVP, ale môže škole poskytnúť odporúčania, ktoré má škola u dieťaťa uplatňovať ([materiál ŠŠI](#))
- Školy majú právo získať a spracúvať výsledky psychologickkej a špeciálnopedagogickkej diagnostiky žiakov na základe Školského zákona³² aj priamo od poradenských zariadení (porov. aj [materiál ŠŠI](#)). Rodič má byť vždy zahrnutý do spolupráce a poskytuje sa mu všetky informácie, týkajúce sa jeho dieťaťa.
- Pri úprave obsahu či rozsahu učiva je potrebné upozorniť rodičov aj na otázky súvisiace s ďalším kariérovým rastom žiaka a možnosťami jeho budúceho pracovného uplatnenia.

Zriaďovateľ a okresný úrad

Zriaďovateľ má taktiež stanovené úlohy vo vzťahu k podpore integrácie smerom k inkluzívnemu vzdelávaniu. Jeho úlohou je vytvárať podmienky na podporu žiakov so ŠVVP³³, a to:

- poskytnutím finančných prostriedkov na vytváranie odborných tímov na ZŠ³⁴,
- sieťovaním škôl medzi sebou sieťovaním s ďalšími subjektmi (polícia, kuratela, lekári, miestny úrad a i.)
- metodickou podporou cez zabezpečenie napr. supervízie odborných tímov, nastavení kultúry školy, sebahodnotiacich procesov všetkých aktérov školy napr. cez swot analýzu a i.

Okresný úrad v sídle kraja má podľa [Prehľadu činností okresného úradu](#) (časť 8, 2018) v priamej náplni koordináciu odbornej činnosti v oblasti výchovno-vzdelávacieho procesu a riadenie a kontrolu výchovy a vzdelávania žiakov so zdravotným znevýhodnením. V tomto zmysle sa javí ako kľúčové, aby sieť okolo žiaka bola skutočne prepojená, funkčná a zabezpečená tak, aby boli chránené práva všetkých žiakov a potrebná podpora aktérov.

Za veľmi efektívne sa ukazuje vytváranie pracovných miest terénnych sociálnych pedagógov, logopédov, pomocných vychovávateľov, supervízorov, ktorí môžu zabezpečovať podporu pre viacero škôl súčasne.

Zákonní zástupcovia (rodičia)

Na základe slovenskej legislatívy má rodič právo zapísať svoje dieťa do spádovej školy, príp. do inej v súlade s možnosťami škôl³⁵. Súčasne by mal, rovnako ako škola a ostatní účastníci, rozhodovať vždy v najlepšom záujme dieťaťa a snažiť sa vynaložiť patričné úsilie na vytvorenie podmienok, aby nedochádzalo k jeho diskriminácii jeho dieťaťa³⁶. Rodičia počas školskej dochádzky majú úzko spolupracovať s triednym učiteľom a odbornými zamestnancami a podľa [Školského zákona](#)³⁷ majú informovať školu o zmene zdravotnej spôsobilosti svojho dieťaťa, jeho zdravotných problémoch alebo iných závažných skutočnostiach, ktoré by mohli mať vplyv na priebeh výchovy a vzdelávania. Taktiež majú, okrem iného, právo byť informovaní o výchovno-vzdelávacích výsledkoch svojho dieťaťa a na poskytnutie poradenských služieb vo výchove a vzdelávaní svojho dieťaťa.³⁸ Skúsený riaditeľ v tomto kontexte zabezpečuje, aby spolupráca s rodičom nebola len o odovzdávaní informácií, ale vtáhuje rodičov do úzkej spolupráce na riešení potrieb jeho dieťaťa na základe rovnocenného dialógu.

Niektorí žiaci so ŠVVP v SR majú už v predškolskom veku prístup k odbornej podpore zo strany sociálnej [služby včasnej intervencie](#), poradenských zariadení, zdravotníckych rehabilitačných služieb, logopédov, fyzioterapeutov a

³² § 11 ods. 6 Zákon č. 245/2008 Z. z. Zákon o výchove a vzdelávaní

³³ § 6, ods. 3c [zákona 596/2003 Z. z.](#)

³⁴ str. 9 [Správy o stave a úrovni integrácie, ŠŠI, 2018](#); [Opatrenia na podporu menej úspešných žiakov, ŠŠI, 2018](#)

³⁵ [§20, ods. 5 a §144, ods. 5 Školského zákona](#)

³⁶ [§ 144, ods. 2 školského zákona, porov. aj rozsudok Najvyššieho súdu SR, ďalej len NS SR, 2015](#)

³⁷ [§ 144 ods. 7d Školského zákona](#)

³⁸ [§ 144 ods. 6 písm. c\) a písm. d\) Školského zákona](#)

i. Vhodný sprievodca pre rodičov je aj na stránke [Platformy rodín detí so zdravotným znevýhodnením](#). Na základe intenzívnej starostlivosti od útleho veku poznajú dobre zdroje, riziká žiaka a aj všetky okolnosti rodiny. Je preto dôležité, aby rodič (spolu s príslušnou poradňou) čo najskôr úzko spolupracoval so školou, kde bude žiak vzdelávaný. Ideálne v niektorých prípadoch už aj rok pred nástupom do školy, aby škola žiaka spoznala, získala dostatočný písomný profil, a tým bolo začlenenie dobre naplánované a pripravené.

Ak vznikne akýkoľvek spor medzi rodičom a školou, môže o veci rozhodnúť súd, ktorý rozhoduje v najlepšom záujme maloletého. Nedostatočne vytvorené podmienky školy, personálne zabezpečenie či finančné prostriedky by však nemali byť dôvodom na zmenu formy vzdelávania, resp. presun do špeciálnej školy (§ 144, ods. 2 školského zákona; NS SR, 2015). V najlepšom záujme dieťaťa je vždy spolupráca.

A namiesto záveru krátke zamyslenie...

Všetci aktéri v integrácii potrebujú na prvom mieste sami zažiť premenu zmýšľania smerom k participatívne vedeniu a kultúre školy, spolupráci, subsidiarite, rovnosti a demokracii. Potrebujeme zmenu vyučovacích metód tak, aby učiteľ bol sprievodca podpory žiakov a nielen mechanický odovzdávateľ vedomostí a známok. Potrebujeme stále viac zvyšovať slobodu a zodpovednosť žiaka i každého aktéra školy. Asi najlepšie to, čo potrebujeme na ceste od integrácie k inklúzii, vystihujú slová Jana Amosa Komenského: „Umenie vládnuť sa nezakladá na sile, či opatrnosti, ale na múdrosti. Potrebujeme sa naučiť takto vládnuť v rodinách, školách, aj v celej krajine. Len tak sa nám podarí naplniť základné právo každého dieťaťa na kvalitné, bezplatné základné vzdelávanie bez diskriminácie na základe rovnakých príležitostí v spoločnosti, v ktorom žije a nesmie byť vylúčené zo všeobecného systému vzdelávania.

Užitočné prílohy:

1. Ako vytvoriť a implementovať kvalitný Individuálny vzdelávací program
2. Názorná schéma procesu integrácie
3. Ukážka Individuálneho vzdelávacieho programu
4. Koncept inkluzívneho vzdelávania podľa Inklukoalície

Užitočná príloha 1: Ako vytvoriť a implementovať kvalitný vzdelávací program?

Individuálny vzdelávací program je aktuálne štandardnou súčasťou podmienok vzdelávania žiakov so ŠVVP v školskej integrácii ([Inovovaný štátny vzdelávací program](#), 2015, s. 15). Školám sa odporúča vypracovávať v integrácii IVP, ak je to potrebné ([Dodatok k VP č. 2](#)), t.j. ak žiak potrebuje nejaké špecifické úpravy oproti ŠkVP školy. Jednotlivé VP slúžia ako metodická podpora pre centrá pri individualizovaní odporúčaní v správach jednotlivým žiakom a pre školy pri vypracovaní IVP. Predmety špecifickej podpory a RUP jednotlivých VP nie sú v integrácii záväzné, je vecou IVP stanoviť v súlade s odporúčaniami poradne, akou formou bude prebiehať špecifická podpora žiaka.

Najčastejšie nedostatky IVP podľa [Správy o stave a úrovni integrácie](#) a [materiálu ŠŠI](#) (2018) bývajú formalizmus, nedostatočne stanovené ciele, nezpracovanie odporúčaní centier, nedostatočný počet odborných zamestnancov a vysoký počet žiakov so ŠVVP v triedach, čo komplikuje uplatňovanie individuálneho prístupu.

Základné princípy a zásady tvorby IVP sú preto nasledovné:

- IVP **vypracúva** triedny učiteľ a školský špeciálny pedagóg v spolupráci s ostatnými vyučujúcimi, odborným tímom školy a v súlade s odporúčaniami poradne po podpísaní [Návrhu na vzdelávanie](#). Vypracovanie vyžaduje dostatočný časový priestor pozorovania a nastavenia podmienok (cca. 30-60 dní príp. podľa situácie a ťažkostí žiaka, napr. u žiaka s pervazívnou vývinovou poruchou to môže trvať dlhšie, kým sa nastavia optimálne podmienky).
- Pre zvyšovanie kvality fungovania integrácie na ceste k inklúzii nestačí iba oboznámiť rodiča žiaka s IVP, ale je potrebné ho do tvorby a procesu IVP aj aktívne **zapojiť** a spolupracovať s ním. Rovnako tak môže byť dôležité citlivo komunikovať princípy IVP aj so samotným **žiakom** ba niekedy aj s triedou (podľa veku a typu ťažkostí) ako prostriedok podpory rôznorodosti, procesu rastu, vlastnej snahy, slobody a zodpovednosti každého žiaka.
- IVP sa môže **priebežne kedykoľvek upravovať** (napr. aj emailom, cez edupage, formou zápisníc zo stretnutí a pod.) flexibilne a podľa aktuálnych potrieb žiaka s konsenzuálnym súhlasom a informovaním všetkých aktérov (rodiča i ostatných učiteľov). Nie je potrebné, aby sa IVP vytváral nanovo každý školský rok, má sa aktualizovať priebežne podľa potrieb alebo napr. pri prechode na II. stupeň, pri zmene školy a pod.
- IVP **zohľadňuje** aktuálnu vzdelávaciu situáciu žiaka, jeho zdroje, potenciál a špecifiká, pomenúva potrebné podporné a terapeuticko-výchovné opatrenia, vychádza z usmernení centier, zo samotných princípov a obsahu príslušných VP, určuje dosiahnuteľné ciele vzdelávania žiaka tak, aby jeho pokroky bolo možné priebežne kontrolovať. Dôležité je, aby sa nekládli limity, ale hľadali sa možnosti, ako podporiť účasť na dianí v triede a rozvíjaní zdrojov žiaka.
- **Vzhl'ad, formu a obsah IVP neurčuje** žiaden všeobecne záväzný predpis aj preto, že IVP má odrážať jedinečnosť potrieb žiaka. IVP bude v konečnom dôsledku vždy iba písomný dokument a nikdy nebude odrážať celú dynamiku podpory žiaka. Vždy treba mať na zreteli, že najdôležitejšie je to, čo sa skutočne pre žiaka robí („žité IVP“), čo sa dá vidieť i skontrolovať aj na spokojnosti žiaka, spolužiakov, učiteľa a rodiča. V prílohovej časti je aj možná ukážka veľmi jednoduchej formy IVP.
- Napredovania žiaka a jeho IVP **sleduje** aj poradenské poradňa, ktoré integráciu odporučilo. Môžeme odporúčať aspoň raz ročne osobnú návštevu poradenských pracovníkov v škole a sledovanie zapracovania poradenských odporúčaní do života žiaka a školy. Ak integrácia zlyháva, je vhodné, ak poradňa v prípade zistených nedostatkov ústne alebo písomne upozorní riaditeľa, zriaďovateľa, príp. aj ŠŠI alebo v prípade rodiča aj sociálnu kuratelu, ak je to nevyhnutné pre podporu potrieb žiaka.
- Žiak so ŠVVP sa podľa odporúčaní poradne v rámci vyučovania zúčastňuje odborných logopedických, liečebno- či špeciálno-pedagogických a psychologických intervencií (alebo predmetov) s prihliadnutím na rozvrh, ŠkVP a aktuálne podmienky školy ([Inovovaný štátny vzdelávací program](#), 2015, s. 16), pričom môže ísť o individuálnu, skupinovú či celotriednu inkluzívnu podporu v rámci vyučovania či v mimoškolských aktivitách (napr. v rámci preventívnych, depistážnych programov, diferencovaného vyučovania, školy v prírode, práce asistenta učiteľa či odborného zamestnanca a pod.). Konkrétne počty hodín intervencií a ich organizácia sa stanovujú individuálne v súčinnosti všetkých aktérov.

- Spoločná inkluzívna práca a podpora od odborného a pedagogického zamestnanca či asistenta priamo v triede má byť veľmi citlivo smerovaná od individuálnej podpory žiaka so ŠVVP, cez adaptáciu, integráciu, skupinovú prácu, socializáciu až k súbežnej inkluzívnej podpore všetkých žiakov v celej triede. Špecifická podpora a služby žiakovi v integrácii sa môžu postupne transformovať na občasnú konzultáciu a kontrola pokrokov so žiakom, učiteľmi, rodičom, alebo formou supervízie a mentoringu. V niektorých obdobiach môže byť podpora akútnejšia a intenzívnejšia ako napr. v 1. ročníku, v 5. ročníku pri prechode na II. stupeň, v 7. ročníku v puberte, počas rozvodu, či iných krízových situácií, ale potom v iných obdobiach zase podpora môže byť menej intenzívnejšia, príp. už len ako súčasť inkluzívnej podpory všetkých žiakov.
- **Hodnotenie** integrovaného (ale aj každého) žiaka je treba nastaviť vždy veľmi citlivo a individualizovane, čo umožňuje pomerne široko aj [Metodický pokyn](#) na hodnotenie 22/2011 a jeho príloha. Stále viac je potrebné viesť žiakov aj k sebahodnoteniu (vlastnej zodpovednosti) a využívať viac formatívne a slovné hodnotenie. U žiaka so ŠVVP prebieha hodnotenie aj v súčinnosti s poradňou (podľa [MP 22/2011](#) alebo [MP 19/2015](#) pre žiakov s mentálnym postihnutím alebo [MP 31/2011](#) u žiakov s autizmom), odbornými zamestnancami školy, triednym učiteľom a pedagogickou radou. Všeobecné princípy by mali byť stanovené aj v ŠKVP školy, špecifické podmienky v IVP. Cieľom je, aby dieťa postupne nepotrebovalo špecifickú podporu v hodnotení, resp. aby bola individualizovaná podpora poskytovaná všetkým žiakom, pričom je dôležité, aby žiak so ŠVVP nebol hodnotením viditeľne znevýhodňovaný a segregovaný.
- Hodnotenie žiaka (vzdelávaného podľa IVP) sa uskutočňuje vzhľadom na jeho vlastný progres, nie v porovnaní s ostatnými žiakmi. Každé dieťa chce a potrebuje zažívať úspech, ktorý ho posúva dopredu, aby rástlo. Žiak nemá opakovať ročník z tých vyučovacích predmetov, v ktorých je jeho neúspech dôsledkom jeho diagnózy. Podobne aj v prípade zníženej známky zo správania u žiakov s príslušnou diagnózou (napr. Aspergerov syndróm, ADHD, poruchy správania, autizmom a pod.). Malo by to byť skôr výnimkou, ale ak sa to javí ako nevyhnutné, je potrebné dostatočne včas urobiť všetky preventívne a podporné opatrenia. Za veľmi špecifických a dobre podchytených opatrení je možné žiaka nechať opakovať ročník, či znížiť známku zo správania, ale je potrebné vždy myslieť na ďalší podporný servis a využívať toto opatrenie skutočne zriedkavo (upozorňujú na to neustále aj štatistiky [OECD](#), 2012; [Učiace sa Slovensko](#), 2018, s. 19; [NPRV](#), 2018, s. 51). Takýmto krokom by však malo spravidla predchádzať aj odborné posúdenie a vyjadrenie z poradne a konzultácia s rodičom (Metodického pokynu 22/2011, čl. 2, ods. 1e; čl. 9, ods. 4, príloha číslo 2 k MP, ods. 1, porov. aj [materiál ŠŠI](#), 2018, s. 25 a s. 56). Pri každom kroku je tiež potrebné mať na zreteli aj ďalší kariérový smer žiaka.
- Na vysvedčení i vo výkazoch sa uvádzajú doložky v súlade s Metodickým pokynom na hodnotenie ohľadne IVP (čl. 4 ods. 16 a 20 a v prílohe č.2, ods. 22), príp. aj iné skutočnosti, úprava rozsahu učiva, oslobodenie z jednotlivých predmetov, vzdelávanie žiaka podľa variantu A/B/C a pod. V doložke vysvedčenia je tiež možné aj stručne uviesť žiakovi krátke slovné hodnotenie o jeho pokrokoch a práci počas roka (čl. 4, ods. 16, [MP 22/2011](#)). Písomné vyhodnocovanie IVP (v minulosti tlačivo H) sa nevyžaduje robiť, dôležité je, aby IVP odrážalo vždy aktuálne potreby žiaka.
- Na žiadosť rodiča, ak je to v záujme žiaka a ostatných účastníkov vzdelávania (napr. žiaka s Aspergerovým syndrómom, ADHD, poruchy správania a i.) a ak si to vyžadujú dočasné okolnosti, možno v rámci IVP upraviť dochádzku žiaka do školy podľa [§ 26 ods. 2 školského zákona](#) individuálnym učebným plánom v niektorých predmetoch alebo v určitom období, pričom nie je nevyhnutné žiaka oslobodiť od povinnosti dochádzať do školy na základe [§ 24 ods. 2 písm. a\) školského zákona](#). Celý tento proces má mať inkluzívny charakter od menšej participácie postupne k väčšej (vychádzajúc aj z [materiálu ŠŠI](#), 2018). Určite to nesmie viesť k dlhodobej neprítomnosti žiaka na vyučovaní a k nútenému domácemu vzdelávaniu. Čiastočné oslobodenie má byť v úzkej spolupráci s poradňou, na žiadosť rodiča a má smerovať k podpore žiaka a tréningu mäkkých zručností pre lepšie zvládanie účasti na vyučovaní.
- Ak žiakovi jeho zdravotný stav neumožňuje vzdelávať sa v škole (napr. ležiaci pacient a pod.), tá mu zabezpečí cez status individuálneho vzdelávania ([§ 24 ods. 3 školského zákona](#)) aspoň 2 hodiny týždenne účasť na vzdelávaní, napr. vysielaním pedagóga do rodiny. V prípadoch dlhodobejších oslobodení je potrebné, aby určený pedagóg predkladal polročné správy o stave napredovania žiaka, pričom správa je podkladom na pedagogickú radu pre uzavretie klasifikácie. V takomto prípade sa nerealizujú komisionálne skúšky ([§ 24 ods. 8 školského zákona](#)).
- Úpravy učiva nie je nutné v IVP rozpisovať tak, že sa kopírujú celé učebné osnovy predmetu každý rok. Stačí iba uviesť zmeny (cieľov, obsahu, výkonu) oproti ŠKVP školy. Stručnosť a flexibilita je veľmi dôležitá. IVP by mal skôr upozorniť v ktorých predmetoch, a ktoré typy zručností sú oslabené alebo naopak nadpriemerne rozvinuté a akým spôsobom sa úpravy vykonávajú (či zjednodušením niektorých tematických celkov, alebo - v prípade nadaných žiakov - rozšírením, obohatením alebo akceleráciou učiva). Je na priebežnom sledovaní odborných zamestnancov a predmetových učiteľov, aby vedeli odhadnúť, čo žiak zvládne, v akej kvantite a kvalite, čo sa môže v priebehu času aj meniť i zlepšovať. Učiteľ by mal byť preto schopný spolu s rodičom, žiakom,

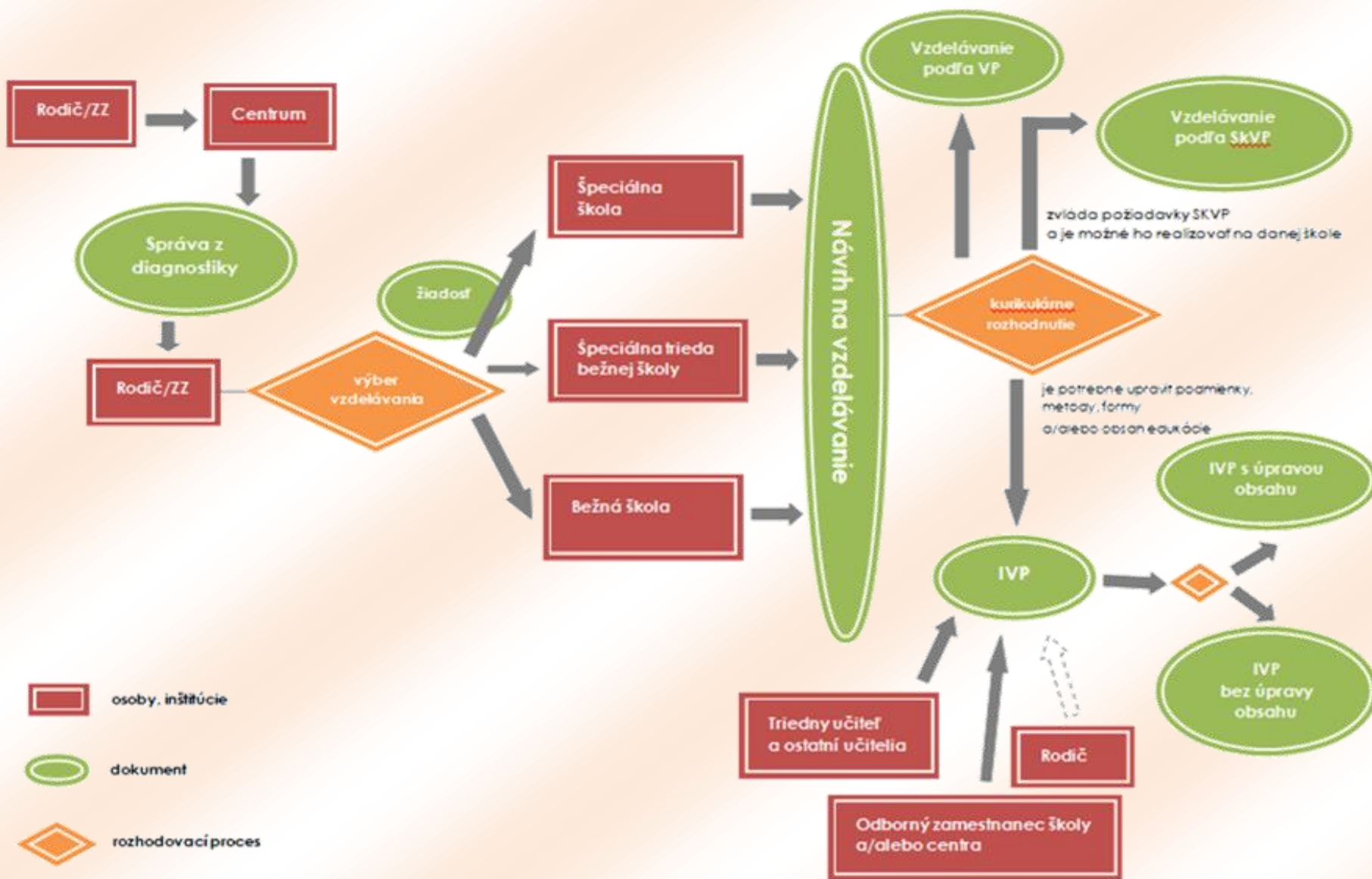
odborným zamestnancom i poradňou úpravy učiva flexibilne zvažovať, a tak to uviesť aj do IVP a po nejakej dobe to vyhodnotiť a nastaviť ďalšie kariérové smerovanie žiaka.

- Oslobodenie od predmetu druhý cudzí jazyk vychádza z možnosti žiaka a dohody školy, rodiča a poradne. Môže sa predmetu prípadne zúčastňovať, ale nebude klasifikovaný (čl. 4, ods. 13 [MP 22/2011](#)). Oslobodenie od druhého cudzieho jazyka u integrovaných žiakov, príp. od iných predmetov v súvislosti s ich ZZ (napr. TSV) sa riadi rozhodnutím riaditeľa (na základe §5 ods. 3e [zákona 596/2003](#)) a súhlasom, resp. žiadosťou rodiča s odporúčaním poradne alebo obvodného lekára podľa príčiny znevýhodnenia. Akékoľvek úpravy treba realizovať s ohľadom na ďalší kariérový rast žiaka a výber strednej školy (ďalej len SŠ).
- Z pokynov k Testovaniu 9 ([2018/2019](#)) vyplýva, že žiaci so ŠVVP pri testovaní môžu používať kompenzačné pomôcky, vrátane vzorcovníkov, PC, kalkulačiek, slovníkov, príp. iných pomôcok, čo ale rovnako predpokladá, že ich žiaci používajú aj počas celej školskej dochádzky, čiže bežne na vyučovacích hodinách, či písomkách.

Užitočná príloha 2: Názorná schéma procesu integrácie

(pozn. pod centrom sa myslí poradenské zariadenie)

Užitočná príloha 3: vzor Individuálneho vzdelávacieho programu?

(upravené podľa [Aplikácie k VP](#)).

Osobné údaje (Meno žiaka, dátum narodenia a trieda, príp. škola/školy, z ktorých prestúpil)

Stručný popis zo záverov vyšetrení (druh a stupeň zdravotného znevýhodnenia žiaka)

Stručný opis zdrojov a rizík žiaka (aj v spolupráci s ostatnými aktérmi)

IVP vychádza zo ŠkVP školy³⁹ s týmito špecifikami (uvedú sa iba tie skutočnosti, ktoré sú iné oproti ŠkVP školy iné - napr. profil žiaka, dlhodobé, krátkodobé ciele, redukcia učiva v niektorom vyučovacom predmete, rozšírenie obsahu niektorého vyučovacieho predmetu/predmetov, doplnenie učebného plánu o nový/špecifický predmet/predmety, oslobodenie od niektorého z vyučovacích predmetov alebo časti vyučovacieho predmetu; oslobodenie od povinnosti dochádzať do školy, špecifické individuálne alebo skupinové intervencie odbornými zamestnancami, špeciálne učebné či kompenzačné pomôcky, špecifické postupy, spôsoby práce v triede, hodnotenie, opis odbornej podpory, asistent učiteľa, či intervencie v poradenských alebo zdravotníckych zariadeniach a pod.):

- .
- .
- .
- .

Vypracovali:

Triedny učiteľ (zodpovedá aj za oboznámenie a spoluprácu s ostatnými predmetovými učiteľmi):

Školský špeciálny pedagóg:

V spolupráci:

Zákonný zástupca žiaka: (podpis)

Schválil: (pečiatka a podpis riaditeľa školy) dňa:

Priebežné poznámky, zmeny, úpravy (hodnotenie, zlepšenie, zhorčenie, nové úpravy - dátum, krátky popis a podpis)[3]⁴⁰, napr.:

- od 3.roč. - pridané raz týždenne reedukácie v poradenskom zariadení a raz týždenne intervenčné stretnutia so šk. špeciálnym pedagógom,
- od polroka 4.roč. - zaradený raz týždenne do menšej intervenčnej skupiny so šk. psychológom
- od 6.roč. - oslobodený od klasifikácie v NEJ
- od 7.roč. - žiak už nevyžaduje špecifické individuálne intervencie so špeciálnym pedagógom, vzhľadom k ťažkostiam v správaní pokračuje v individuálnej starostlivosti u šk. psychológa dva krát mesačne,
- záver 8.roč. - žiakovi udelená pochvala za výrazné zlepšenie v prospechu a správaní,
- od 8.roč. - žiak je už len sledovaný odbornými zamestnancami a príležitostne sa realizujú kontrolné stretnutia so školským psychológom a špeciálnym pedagógom, príp. špecifická podpora pri väčších písomných prácach,

³⁹ Podobne ako sa v [Manuáli na tvorbu ŠkVP v ZŠ](#) (iŠkVP, 2015, s.13) predpokladá, že škola vychádza zo Štátneho vzdelávacieho programu a v ŠkVP uvedie najmä zmeny, doplnenia, špecifiká, rovnako pri tvorbe IVP vychádzame zo ŠkVP danej školy a v IVP uvedieme stručne už iba špecifiká. Tento postup logicky predpokladá aj § 7 školského zákona.

⁴⁰ Podobne ako pri katalógovom liste žiaka sa v závere tlačivá uvádzajú nové skutočnosti, doplnenia, zmeny. Ten, kto zmenu zapísal, preukázateľne oboznámi všetkých aktérov.

Užitočná príloha 4: Koncept inkluzívneho vzdelávania podľa Inklukoaície

Inkluzívne vzdelávanie je spoločné vzdelávanie detí s rozmanitým potenciálom na zabezpečenie rovnosti ich šancí. Každá škola má byť otvorená všetkým deťom v lokalite a pripravená na to, aby im umožnila naplniť ich základné právo na kvalitné vzdelanie. Inkluzívne prostredie je prirodzené a vytvára príležitosti pre účasť na diani pre každého jednotlivca. Odlišnosť a rozmanitosť je príležitosť prospešná celku. Inkluzívne vzdelávanie podporuje dynamický systém vzdelávacích a odborných služieb, ktorý flexibilne reaguje na potreby dieťaťa, rodiny a učiteľa. Je to proces, nie stav. Podobná definícia vychádza aj z dokumentov UNESCO zverejnená v [Učiacom sa Slovensku](#) (s. 16, 2018). Komplexná podpora (spolupráca, identifikácia potrieb a vhodných intervencií, terapia) sa ponúka čo najbližšie k dieťaťu, jeho rodine a učiteľovi na **3 úrovniach**: na úrovni dieťaťa, rodiny a učiteľa, na úrovni triedy ako spoločenstva a na úrovni školy, školského obvodu a širšej komunity. Kľúčové oblasti a ciele sú:

- Prechádza sa od **diagnostiky** (od pochopenia problému) **k identifikácii potrieb** každého jednotlivca: dieťaťa, učiteľa, rodiča, triedy, školy, komunity.
- **Ochrana práv** detí/rodín/učiteľa v školách a školských zariadeniach, naplnenie ich potreby úcty a rešpektu, prináležitosti a vytváranie príležitostí na učenie, čo zahŕňa aj identifikovanie a odstraňovanie prekážok, ktoré zmysluplnému a efektívnemu učeniu sa bránia.
- **Učiteľ** je nositeľom zmeny prístupu, kľúčovou **vzťahovou osobou** pre žiaka a jeho rozvoj. Pri svojej práci dostáva aktívnu podporu zo strany tímu odborníkov.
- **Učiace sa spoločenstvo** vytvára prostredie, ktoré podnecuje vzájomné učenie sa a vytvára podmienky pre osobnostný rast a prípravu na život. Dieťa, ktoré sa učenia z akéhokoľvek dôvodu nemôže plnohodnotne zúčastňovať, je identifikované a dostáva účinnú pomoc. **Prevenia a terapia** sa **integruje** do výchovného pôsobenia školy (facilitácia, reflexia, podpora komunikácie emócií a potrieb, sebaujadrenia a pod.)
- **Subsidiarita a decentralizácia podpory** na rôznych úrovniach znamená, že čo je možné, aby urobilo dieťa, robí dieťa, čo je možné, aby podporil učiteľ, podporí učiteľ, k čomu je bližšie odborník v škole, tomu odborník napomáha, čo môže manažovať riaditeľ, realizuje riaditeľ a pod. Podpora je výsledkom tímovej spolupráce. V duchu princípov slobody a zodpovednosti sa kompetencie približujú čo najbližšie k zainteresovaným a nekumulujú sa vyššie, pokiaľ to nie je nevyhnutné. Právomoci sú decentralizované na tie úrovne, kde je ich výkon z hľadiska zmysluplného a efektívneho učenia sa najefektívnejší.

TRI KROKY NA CESTE K INKLUZÍVNEMU VZDELÁVANIU

(inšpirované Indexom inklúzie, 2002)

1. vytváranie inkluzívnej kultúry

nové vyjadrovanie (lebo slová vytvárajú realitu), prestať diferencovať deti na základe zdravotného znevýhodnenia, zmena v komunikácii školy a rodiny – v popredí nemá byť otázka týkajúca sa predpokladov dieťaťa pre dochádzku do bežnej školy, ale pedagogický, organizačný a kultúrny potenciál školy.

2. etablovanie inkluzívnych štruktúr

vytvorenie inkluzívneho prostredia (dobré vzťahy, podporná komunikácia personálu školy, hodnoty a vízia školy, intenzívne a tímové formy pomoci, otváranie sa rodičom a komunitě)

3. vytvorenie inkluzívnych modelov vzdelávania

ktoré sú orientované na osobné kompetencie pre budúcnosť (vedieť, robiť, byť, žiť spolu čiže spolupracovať), vyučovanie, ktoré nevyčleňuje, neoddeľuje (treba postupne viesť od vyčleňovania a vytvárania špeciálnych skupín k spoločnému učeniu), ponúkať individuálnu podporu, ktorá sleduje individuálne vývinové (nie učebné ciele) podporuje potenciály a posilňuje.